LAUSUNTO 27.11.2023

Lounais-Suomen Jätehuolto Oy
Kuormakatu 17
20380 Turku

Eduskunnan ympäristövaliokunta
YmV@eduskunta.fi

Asia: U 67/2023 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi jätteistä annetun direktiivin 2008/98/EY muuttamisesta (jätepuitedirektiivin muutos)

Kiitämme mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto EU-komission ehdotuksesta jätepuitedirektiivin muuttamisesta tekstiilijätteen jätehuollon osalta.

Pyrkimys parantaa tekstiilien kiertotaloutta ja muuttaa tekstiilialaa eettisempään ja kestävämpään suuntaan on kannatettavaa. Näkemyksemme mukaan tekstiilien jätehuollon parantaminen jätehierarkian mukaisesti tukevat ko. pyrkimyksiä. Esityksen perustelut ja toimenpiteet ovat pääosin kannatettavia lukuun ottamatta yksityiskohtaisesti määritettyä tekstiilien laajennettua tuottajavastuuta, johon suhtaudumme varauksella.

Tekstiilien laajennettu tuottajavastuu siirtäisi kuluttajapoistotekstiilien keräys- ja käsittelyvastuun kunnilta (kunnallisilta jätelaitoksilta) tuottajille ja vaarantaisi aloitetun poistotekstiilien keräysjärjestelmän sekä pitkään kehitetyt laaja-alaiset kotimaiset hyödyntämisratkaisut aina siihen asti, kunnes vastuu siirtyy tuottajille. Vaikutukset näkyvät jo nyt varovaisuutena ja suunniteltujen investointien jäädyttämisenä.

Taustaa

Voimassa olevan jäteasetuksen mukaan kunnan on järjestettävä kotitalouksissa syntyneen tekstiilijätteen alueellinen vastaanotto vuoden 2023 alusta alkaen. Kuntaomisteiset jätelaitokset ovat rakentaneet Lounais-Suomen Jätehuolto Oy:n (LSJH) koordinoimana Suomeen jo kymmenen vuoden ajan kuluttajapoistotekstiilien kiertotalouden kokonaisvaltaista ratkaisua. Kokonaisuus pitää sisällään poistotekstiilien kuluttajaneuvonnan ja -viestinnän, tarkan kansallisen tason datan keruun ja raportoinnin, erilliskeräyksen, laadukkaan lajittelun sekä käsittelyn ja hyödyntämisen jätteiden etusijajärjestyksen mukaisesti. Tavoitteena on koko ajan ollut löytää paras mahdollinen kiertotalouden mukainen hyödyntämisratkaisu materiaalista riippumatta kaikille eri tekstiilimateriaaleille mukaan lukien ne kaikkein vaikeimmin kierrätettävät jakeet.

- Kuluttajaneuvonnassa pääpaino on ollut jatkuvasti jätteen synnyn ehkäisy eli asukkaiden kannustaminen harkittuun kuluttamiseen, ohjaamaan tekstiilit uudelleenkäyttöön tai uudelleenkäytön valmisteluun sekä korjaamaan tekstiilit.
- Poistotekstiilien keräystä kehitettäessä on pyritty löytämään parhaat mahdolliset toimintatavat, jotta keräyspisteet ovat helposti asukkaiden saavutettavissa ja kerätty materiaali ei pilaantuisi keräyksen aikana.
- Poistotekstiilikeräykseen sisältyvät tällä hetkellä kodin tekstiilit ja vaatteet lukuun ottamatta sukkia, alusvaatteita, päähineitä ja hanskoja hygieniasyiden takia. Myös vyöt, laukut ja kengät eivät sisälly nykyiseen poistotekstiilimääritteeseen.
- LSJH:lla on 2023 yhteistoimintasopimus 25 kunnallisen jätehuoltoyhtiön kanssa poistotekstiilin toimittamisesta kattaen kaikkiaan n. 95 % Suomen asukkaista.

- Jätehierarkian etusijajärjestyksen mukaisen hyödyntämisen mahdollistaa kokonaisuutena suunniteltu laadukas lajittelu.
- Erilliskerätty poistotekstiili esilajitellaan jätelaitoskohtaisesti. Esilajittelussa poistetaan pilaantuneet sekä kierrätykseen kuulumaton materiaali, toiseksi soveltuvuus uudelleenkäyttöön tai uudelleenkäytön valmistukseen sellaisenaan arvioidaan. Uudelleenkäytettävät tekstiilit myydään tai lahjoitetaan alueellisesti.
- Jäljelle jäävä poistotekstiili toimitetaan LSJH:lle, joka suorittaa materiaalilajittelun ja hakee kaikille jakeille parhaat hyödyntämisratkaisut.
- Tekstiilien kiertotalous nykymuodossaan aiheuttaa LSJH:lle merkittävät kustannukset toiminnan ollessa selvästi alijäämäistä.
- Business Finland on myöntänyt LSJH:lle 5,2 M€ investointitukea täyden mittakaavan käsittelylaitoksen toteutukseen. Tuki on käytettävä kokonaisuudessaan vuoden 2025 loppuun asti. Laitossuunnittelu eteni kesään asti aikataulussa, mutta keskeytyi 5.7.2023, jolloin esitys jätepuitedirektiivin muutoksesta julkaistiin.
- Materiaalivirran turvaaminen laitokselle on uhattuna ehdotuksen myötä ja LSJH ei tässä tilanteessa voi yksinään investointia toteuttamaan. LSJH etsii kumppaneita laitosinvestoinnin toteuttamiseen.

Nykyinen toimintamalli on rakennettu kiertotalouden periaatteiden mukaisesti ja se toimii jätteen etusijajärjestyksen mukaisesti ja mahdollistaisi tulevaisuudessa Suomeen syntyvän poistotekstiilien kiertotalouskeskittymän syntymisen. Tämä kehitystyö hidastui Suomessa merkittävästi jo tekstiilistrategian esityksen julkaisemisen jälkeen maaliskuussa 2022, jossa oli viittaus harmonisoituun tekstiilien tuottajavastuuseen.

Soveltamisala

Ehdotuksen mukaan direktiiviä pyritään soveltamaan vaatteisiin ja asusteisiin, vuodevaatteisiin, wc- ja keittiötekstiileihin, verhoihin ja päähineisiin sekä jalkineisiin. LSJH:n näkemyksen mukaan tämä rajaus on soveltuva nykyisen laajuiselle uudelleen käyttöön panostavalle toimintatavalle, jossa lajittelu perustuu täysin manuaaliseen lajitteluun. Volyymin lisääntyessä automaattinen lajittelu olisi välttämätöntä, mutta tämä olisi hyvin vaikeaa kerätyn materiaalin ollessa näin moninaista. Jotta lajittelukustannukset, työvoiman saatavuus ja lajitteluteknologian hyödyntäminen olisi hallittavissa, jalkineet ja asusteet, kuten vyöt, henkselit, soljet jne. tulisi jättää tekstiilistrategian soveltamisalan ulkopuolelle ja keskittyä ensi vaiheessa tekstiilimateriaaleihin. Järjestelmään voisi myöhemmin lisätä porrastetusti muita jätejakeita.

Direktiivin asettaminen kansalliseen lainsäädäntöön

Jäsenvaltioiden olisi saatettava direktiivimuutoksen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään kahdeksantoista kuukauden kuluttua direktiivin voimaantulosta. Ehdotetun 22 a artiklan mukainen laajennettu tuottajavastuujärjestelmä tulisi perustaa 30 kuukauden kuluessa direktiivimuutoksen hyväksymisestä. Direktiivi tulisi voimaan kahdentenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä.

LSJH katsoo, että kunnallisten jätelaitosten aloittama kuluttajapoistotekstiilien keräys ja tekstiilien kiertotalouden kehitys tulee taantumaan tulevien vuosien aikana, ellei valtiolta tule selkeää ohjeistusta rooleista tai kannustimia eri toimijoiden väliselle kehitystyölle. Kunnallisilla toimijoilla ei ole intressiä lähteä kehittämään toimintoja, joiden vastuu on siirtymässä tuottajille ja yksityiset toimijat eivät joko uskalla tai halua lähteä edistämään tarvittavia investointeja tekstiilien kiertotalouden edistämiseksi lainsäädännön ollessa epäselvä.

Sujuvan siirtymän takaamiseksi, LSJH toivoo myös ympäristövaliokunnan pohtivan toimia, joilla olisi mahdollista edistää kokemusperäisen tiedon sekä keräys- ja kustannusvastuun asteittaista siirtymistä

kunnallisilta toimijoilta tuottajille. Jotta tekstiilien kiertotalous voisi toimia, keräys ja materiaalilajittelutoimintoihin tulisi tehdä merkittäviä panostuksia. LSJH katsookin, että ympäristön kannalta järkevintä olisi esilajitella lähellä keräyspisteitä.

Kierrätystavoitteiden asettaminen

LSJH pitää ongelmallisena, että direktiivin muutosehdotuksessa tekstiilien osalta ei ole asetettu kierrätystavoitteita. Monen muun jätteen osalta kierrätystavoite on olemassa, joten on oletettavaa, että myös tekstiileille tällainen tullaan asettamaan ja muun muassa Hollanti on jo tällaisen tavoitteen itselleen asettanut. LSJH ehdottaa, että tekstiilien kierrätykselle asetetaan jo alkuvaiheessa kannustavat kierrätystavoitteet.

Kustannusvaikutukset

Laajennettu tuottajavastuu aiheuttaisi tekstiiliä EU:n markkinoille saattaville tuottajille ja maahantuojille kustannuksia, jotka voidaan siirtää kuluttajille. Komission arvion mukaan tekstiilien keräys, lajittelu ja käsittely maksaisi vuosittain noin 39,2 miljoonaa euroa. Laajennetun tuottajavastuun kustannusten odotetaan olevan noin 0,6 prosenttia tuotteen kokonaiskustannuksista.

LSJH kokee, että saastuttaja maksaa -periaate toteutuu tuottajavastuumallissa paremmin kuin nykyisessä kuntavetoisessa mallissa, jossa kierrätysmaksut maksettaisiin ostotapahtuman yhteydessä. LSJH pitää hyvänä asiana, että pyrkimyksenä on EU:n ulkopuolelta markkinoille tulevien tekstiilien saattamisesta järjestelmän piiriin.

Sitä vastoin LSJH suhtautuu varauksella kustannusvaikutusarvioon, sillä kokemuksemme mukaan kokonaiskustannusvaikutus tulee olemaan huomattavasti suurempi. Kustannusvaikutusarvio perustunee pitkälti tiheämmin asutetun ja lyhyiden etäisyyksien valtioiden kokemuksiin.

Sosiaalisten yritysten asema

Ehdotuksen mukaan tuottajayhteisöjen tulisi järjestää koko jäsenvaltion kattava erilliskeräysjärjestelmä ottaen huomioon väestötiheys ja saavutettavuus sekä käytettyjen ja jätteenä kerättyjen tekstiili- ja jalkinetuotteiden odotettu määrä. Keräysjärjestelmässä tulisi kerätä maksutta myös järjestelmään kuuluvien sosiaalisten yritysten ja muiden kuin jätealan toimijoiden tuottamat tekstiili- ja jalkinejätteet. Keräysjärjestelmän tulisi koostua keräyspisteistä, jotka tuottajayhteisöt perustavat yhteistyössä mm. sosiaalisten yritysten, jakelijoiden ja viranomaisten kanssa, sekä vapaaehtoisista keräyspisteistä. Jäsenvaltioiden olisi myös varmistettava, että tuottajayhteisöt eivät saa kieltää sosiaalisten yritysten tai muiden uudelleenkäyttötoimijoiden osallistumista keräysjärjestelmään. Sosiaalisilla yrityksillä olisi oikeus ylläpitää omia erilliskeräyspisteitään ja niitä tulisi kohdella yhdenvertaisesti tai suosituimmuuskohtelulla erilliskeräyskeräyspisteiden sijoittelussa. Keräysjärjestelmään kuuluvia sosiaalisia yrityksiä ei vaadittaisi luovuttamaan keräämiään käytettyjä ja jätetekstiilejä ja –jalkineita tuottajayhteisöille.

Uudelleenkäytettävän materiaalin ohjautumista sosiaalisille yrityksille LSJH pitää hyvänä, mutta erikoisena sosiaalisten yritysten eritysaseman esitettyä laajuutta. Ehdotuksen mukaan sosiaalisten yritysten kustannuksista vastaisi tuottajayhteisö, mutta tuloja ei huomioitaisi keräysjärjestelmässä. Nykyisellään malli kannustaa perustamaan sosiaalisen yrityksen em. syistä. Lisäksi LSJH pitää hyvänä asiana, että huonolaatuisten uudelleenkäytettävien tekstiilien toimittamista EU:n ulkopuolelle pyritään rajoittamaan, sillä korkea uudelleenkäyttöaste näyttäisi saavutettavan toimittamalla tekstiili Aasiaan ja Afrikkaan.

Jätestatus

Jätepuitedirektiivin muutosehdotus on muuttamassa uudelleenkäyttöön kerättävät tekstiilit jätteeksi luvanvaraiseksi ammattimaiseksi jätteen kuljettamiseksi ja käsittelyksi sekä siirtäisi samalla tekstiilijätteen

jätehuollon kustannukset tuottajavastuun piiriin. Tämä muutosehdotus vaikuttaisi erityisesti hyväntekeväisyysjärjestöjen toimintaan, joiden toiminta perustuu lahjoituksilla kerättyyn materiaaliin ja katsotaan näin olevan nykyisillään tuotetta, eikä jätettä.

LSJH näkee tämän ristiriitaisena, sillä jokaiseen keräysjärjestelmään tulee sekä uudelleenkäytettävää että materiaalina hyödynnettävää tekstiiliä riippumatta tavoitteesta.

Valtioneuvoston kanta

LSJH tukee monia valtioneuvoston näkemyksiä, kuten

- pyrkimystä parantaa tekstiilien kiertotaloutta ja muuttaa tekstiilialaa eettisempään ja kestävämpään suuntaan.
- tekstiilien uudelleenkäytön aseman vahvistamiseen
- vaiheittaista lähestymistapaa, jossa tekstiilien kierrätykselle sekä uudelleenkäytölle ja sen valmistelulle vahvistettaisiin yksilöidyt tavoitteet sen jälkeen, kun luotettavaa tietoa on raportoinnin kehittymisen myötä saatu.
- muiden lisätoimenpiteiden selvittämistä, joilla uudelleenkäytön, kierrätyskuitujen sekä muiden uusioraaka-aineiden toimivia markkinoita voidaan tukea ja kehittää.
- etäkaupan saamisesta mahdollisimman kattavasti tuottajavastuun piiriin

LSJH tukee valtioneuvoston suhtautumista varauksellisesti laajennetun tuottajavastuun yksityiskohtaiseen sääntelyyn ja katsookin, että tekstiilien tuottajavastuu tulisi nykymuodossa viedä omaan säädökseensä. LSJH puoltaa valtioneuvoston näkemystä kustannusvastuun ja terminologian tarkentamisesta. LSJH yhtyy myös valtioneuvoston kantaan, ettei uudelleenkäyttöön kerättävän tekstiilin tulkitseminen jätteeksi ole välttämättä tarkoituksenmukaisin ratkaisu ehkäisemään laitonta vientiä kolmansiin maihin ja olisi selvitettävä vaihtoehtoisia tapoja puuttua tekstiilijätteiden laittomiin vienteihin.

Toisin kuin valtioneuvosto, LSJH suhtautuu varauksellisesti tekstiilien laajennettuun tuottajavastuuseen. Jotta nykyinen toimintamalli ja vuosien kehitystyö ei vaarantuisi, LSJH katsoo, että osittainen tuottajavastuu voisi olla ainoa mahdollinen toteutustapa. Niin sanotussa Flandersin-mallissa tuottajat vastaavat niistä keräys-, lajittelu- ja käsittelykustannuksista, joita ei pystytä kattamaan materiaalin myynnistä saatavilla tuloilla.

LSJH ehdottaa, että valtioneuvosto harkitsee toimia jätealan toimijoiden, hyväntekeväisyysjärjestöjen ja tuottajien kesken ennen velvoittavaa lainsäädäntöä.

Turku 27.11.2023

Teemu Jutila, Kehitysjohtaja
Lounais-Suomen Jätehuolto Oy
020 728 2102

Aki Honkanen, Projektipäällikkö (Poistotekstiili)
Lounais-Suomen Jätehuolto Oy
020 728 2071